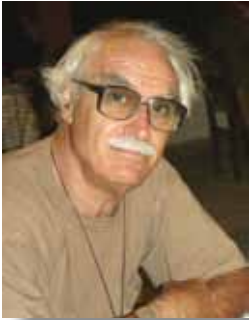

ANTI-ΘΕΑΜΑΤΙΚΑ – «Με αγάπη», 1974

Το Χρέος & Το εν-νόημα της ελευθερίας

Προοίμιο

Οφείλω μίαν εξήγηση:

Όταν γράφω για κάποιο έντυπο – εφημερίδα ή περιοδικό – συνηθίζω να διατυπώνω τις σκέψεις μου στην προοπτική κάποιας *συνέχειας*, σαν να γράφω νοερά κεφάλαια βιβλίου, παραβαίνοντας κατά έναν τρόπο τον όρο του «*εφήμερου*» ή του «*περιοδικού*», που υποδηλώνουν οι αντίστοιχες εκδόσεις καθώς λειτουργούν συνήθως στην επικαιρότητα.

Αυτή η έμμονη επιλογή, από τα πρώτα γραπτά για δημοσίευση¹ στα μέσα της δεκαετίας του '60, προέκυψε αυθόρμητα και ασυνείδητα, ενώ εξελίχθηκε προοδευτικά σε συνειδητή στάση επικοινωνίας, ως «*αντι-θεαματική*» κριτική αντιπαράθεση με την κυρίαρχη «*κοινωνία του θεάματος*».

«*Θέαμα*» που εξαντλείται στην «*εικονική*» περιγραφή των φαινομένων, αδιαφορώντας για το δομικό περιεχόμενο, για το «*σώμα*» της κοινωνίας. «*Σώμα*» που λειτουργεί δημιουργικά/παραγωγικά όταν συμμετέχουν ποιοτικά και οι άλλες αισθήσεις – *αφή, οσμή, γεύση*²... όπως στον ολοκληρωμένο έρωτα...

Η τρέχουσα αποσπασματική λειτουργία του επικοινωνιακού θεάματος μεγιστοποιείται με τους νόμους της αγοράς, με την πρόκληση έντονων στιγμιαίων οπτικοακουστικών εντυπώσεων, κατακερματίζοντας τον χρόνο και τον τόπο σε αναλώσιμα «*προϊόντα*», ενισχύοντας την «*ασυνέχεια*»...

Σαν πρόχειρα παραδείγματα σκεφτείτε την παρεμβολή διαφημίσεων στη ροή των οπτικοακουστικών πληροφοριών στα ΜΜΕ, αλλά και στον δημόσιο χώρο, την ανταγωνιστική προβολή μορφών και εικόνων, με πολλαπλές συνέπειες στην κοινωνική λειτουργία και συνοχή (βλ. graffiti).

¹Βλ. «*Προς «Θεατήν» επιστολή*», Παρίσι 15.2.1966. Δημοσιεύτηκε στο περιοδικό ΕΠΟΧΕΣ Νο36, Απρίλιος 1966 και στο βιβλίο ΣΤΙΓΜΑΤΑ ΠΟΡΕΙΑΣ – ΙΧΝΗΣΤΗΝ ΑΜΜΟ ΤΩΝ ΛΕΙΞΕΩΝ εκδ. ΕΣΤΙΑ σελ. 25-29

²Βλ. Performance *ΓΛΥΠΤΙΚΗ '73 = ΑΦΗ + ΛΙΓΗ ΓΕΥΣΗ*, Γκαλερί Δεσμός, 17 Φεβρουαρίου 1973

Performance ΓΛΥΠΤΙΚΗ '73
= ΑΦΗ + ΛΙΓΗ ΓΕΥΣΗ

Test N II, γεύση με μέλι

Η «*αντι-θεαματική*» θεώρηση των φαινομένων της κοινωνικής ζωής, καθόρισε την πορεία του έργου μου *ως γλύπτη* στις διάφορες ιστορικές συγκυρίες, με ποικίλες εκφραστικές εκδοχές και τις ανάλογες επικοινωνιακές συνέπειες... στην υποδοχή, κατανόηση και αντιμετώπισή του από κοινωνικές προκαταλήψεις που καλλιεργούνται με τις «*θεαματικές αξίες*» της κοινωνίας, της πολιτικής και οικονομίας. «*Αξίες*» που καθορίζουν με τη σειρά τους τις επικρατούσες πολιτισμικές και καλλιτεχνικές συμπεριφορές.

Προέταξα όλες αυτές τις «*δικαιολογίες*» για να πω πως *συνεχίζω* τις σκέψεις από κει που τις άφησα σε «*εκκρεμότητα*» προηγούμενων κειμένων, ελπίζοντας να προσθέσω κάποιες ψηφίδες συλλογισμών στο ατέρμον puzzle της Τέχνης...

Το Χρέος - Το Δέος ΗΎβρις

...Στοχαζόμενος επάνω στο νόημα του «*Χρέους*», σε σχέση με το νομισματικό χρέος, που καλύπτει τον περισσότερο χώρο και τον χρόνο των ΜΜΕ, καθορίζοντας τις τρέχουσες αξίες της ζωής μας, αναδύθηκε η «*ύβρις*»:

Διαπιστώνουμε, κάπως αργά, πως διαβιούμε σε μια καταναλωτική άπληστη «*κοινωνία του θεάματος*», που εξαπλώνεται παγκόσμια, ιδιαίτερα στη νεοελληνική, μεταπρατική, νεόπλουτη κοινωνία, η οποία κολλυμπούσε μακάρια στα χρέη - και τα πολιτισμικά χρέη - μέσα στα οποία τελικά πνίγεται. Κοινωνία η οποία **βιάζεται** πλέον (με τις δυο σημασίες της λέξης), γιατί **ύβρισε** το μεγάλο Χρέος (με κεφαλαίο Χ). Χρέος απέναντι στη φύση, στη ζωή ως ροή, ως συνέχεια προς επερχόμενες γενεές...

Το Χρέος που πηγάζει από το μεγάλο Δέος (με κεφαλαίο Δ).

Δέος μπροστά στο μεγαλείο της φύσης και το ατέρμον μυστήριο της ζωής, που ενέπνευσε τα μεγάλα έργα Τέχνης και Επιστήμης, αυτά που δημιουργήθηκαν πέρα από τον φόβο του βολημένου ατόμου, του ιδιώτη/καταναλωτή... του life style.

Χρέος και Δέος που τροφοδότησαν και τροφοδοτούν ακόμη την *ελπίδα* για το μέλλον της ανθρωπότητας... την ελπίδα πέρα από αισιοδοξίες και απαισιοδοξίες και άλλες δοξασίες της αγοράς...³

ΒΟΥΒΗ ΦΟΡΗΤΗ ΓΛΥΠΤΙΚΗ, 1969

ΧΕΙΡΙΣΜΟΣ I –
Για έναν «*θεατή*» μόνο, 1973

³Απόσπασμα από την αντιφώνηση στην τιμητική εκδήλωση του ΕΠΙΛΟΓΟΥ στο Μουσείο Μπενάκη, την 10^η Δεκεμβρίου 2012, με τίτλο **Το Χρέος, το Δέος, ηΎβρις**.

Από την έκθεση *ΙΣΟΡΡΟΠΙΕΣ*, 1990
Χρυσόψαρο σε γυάλα

Η νεοελληνική κοινωνία, βρίσκεται μπροστά στο μεγάλο δίλημμα:
Να πληρώνει τα σωρευτικά **χρέη** της ραγιάδικης κουτοπονηριάς
που σκλαβώνουν

ή

να εκπληρώνει το **Χρέος που απελευθερώνει** δημιουργικές/παραγωγικές
δυνάμεις;

~~~~~

Το εν-νόημα της ελευθερίας

Εδώ και μισόν αιώνα, προσπαθώντας να κατανοήσω τις κοινωνικές εξελίξεις στην πορεία της ανθρωπότητας, έπεφτα επάνω σε ένα ιδεολογικό ταμπού, στη λέξη «ελευθερία», που μπλοκάριζε τις σκέψεις μου, καθώς έπρεπε να αντιμετωπίσω εύκολους και αυθαίρετους χαρακτηρισμούς όπως, «αναρχικός», «συντηρητικός», «επαναστάτης» ή «φασίστας», όπου η «ελευθερία» ενεργοποιούσε τις πλήθον παράλογες προκαταλήψεις.

Για πολλά χρόνια αναφερόμουν έμμεσα στο ζήτημα της «ελευθερίας στην Τέχνη», όπως εμφανίστηκε από τον 19^ο αιώνα, ιδιαίτερα στις εικαστικές τέχνες, σαν «ατομική ελευθερία έκφρασης», διασπώντας τους παραδοσιακούς κανόνες που δίδασκαν οι διάφορες *Συντεχνίες και Ακαδημίες Καλών Τεχνών*.

Μελετώντας τις «επαναστάσεις» στις Τέχνες, όπως εξελίσσονται μέχρι σήμερα κάτω από διάφορους «...ισμούς», μπορεί να διερευνήσει καθένας το νόημα της «ατομικής ελευθερίας έκφρασης» σε σχέση με τους «κανόνες» που καθόριζαν κάθε Τέχνη ως «γλώσσα επικοινωνίας», με τους αντίστοιχους κώδικες και «ρυθμούς», στην πολιτισμική εξέλιξη της ανθρωπότητας. Τότε, όταν το «νέο» προέκυπτε από τη δημιουργική υπέρβαση των «κανόνων» και όχι με την αυθαίρετη και άναρχη παρέκκλιση, που πηλασάρεται σαν «πρωτοτυπία» ή «ελευθερία έκφρασης»⁴.

Το ερώτημα ανακύπτει αυτόματα: Γιατί τώρα αποφάσισα να προσεγγίσω άμεσα αυτό το ιδεολογικό ταμπού;

Απλά γιατί τώρα, σε αυτή την ιστορική συγκυρία, οι ηέξεις/έννοιες «Χρέος» και «Δέος» αποκτούν πιο ουσιαστικό νόημα, αλλήλα και λόγω ηλικίας...

Έτσι κατέληξα να διερωτώμαι δημόσια:

Ποιο το εν-νόημα της ατομικής ελευθερίας χωρίς κάποιο νόημα κοινωνίας;

Πώς εν-νοείται η «ελευθερία»;

*Ως ατομική διεκδίκηση που κερδίζεται με το χρήμα,
με τίτλους εξουσίας, με μοχλότοφ και καλήστικοφ;*

ή

*Ελευθερία ως κοινωνικό αγαθό που ορίζεται από το Δέος και το Χρέος,
ενώ κερδίζεται με συλλογικούς αγώνες και δημιουργική εργασία,
που αναβαθμίζει την κοινωνία στην αέναν αναζήτηση ποιότητας ζωής...*

Έχω αναφέρει πολλές φορές τη φράση: **«Υπάρχουμε δια μέσου των ΜΕΣΩΝ. Και αυτό δεν είναι απαραίτητα αρνητική διαπίστωση, αποτελεί απλά κατάφαση πως η κοινωνία εννοείται και συγκροτείται δια μέσου της επικοινωνίας.»**⁵

Ποια **«Μέσα»;**

Πριν τη βιομηχανική επανάσταση – στη βιοτεχνική περίοδο της ανθρωπότητας, όταν ο πόλεμος ήταν «τέχνη» – τα παραγωγικά και εκφραστικά «μέσα» συγκροτούσαν την κοινωνία **δια μέσου** της «επικοινωνίας» με την οργάνωση κωδικοποιημένων πληροφοριών σε τελετουργικό χώρο-χρόνο:

Σε χώρους: Ναούς, Παλάτια, Στάδια, Θέατρα, Ωδεία, Αγορές, Εκκλησίες, Κοινοβούγια, κ.α.

⁴**ΝΟΜΟΙ ΚΑΙ ΚΑΝΟΝΕΣ ΤΕΧΝΗΣ – ΑΛΛΟΤΕ ΚΑΙ ΤΩΡΑ**, Εισήγηση στη Διημερίδα της Νομικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών με θέμα «Δίκαιο και Τέχνη», Άνοιξη 2005

⁵**«Αφομοίωση και ανάκτηση της αμφισβήτησης από τα συστήματα επικοινωνίας (media)»**. Εισήγηση στο Συμπόσιο της Ελληνικής Εταιρείας Αισθητικής, με γενικό θέμα «Η ΤΕΧΝΗ ΩΣ ΜΕΣΩΝ ΑΜΦΙΣΒΗΤΗΣΗΣ», 14-15 Νοεμβρίου 1997.

ANTI-ΚΟΣΜΗΜΑ, 1978

Από την έκθεση ΟΘΟΝΕΣ, 2005
Οθόνη με λιβάνι

Σε χρόνους συντονισμένους στους κύκλους της ημέρας, των εποχών, του έτους, όπου «λειτουργούσε» η κοινότητα με διάφορα «μέσα», όπως:

- Προφορικός Λόγος, Ποίηση, Μουσική, Χορός, Ηθοποιία, Άθληση, που «παρουσίαζαν-εκτελούσαν» ρήτορες, μουσικοί, χορευτές, ηθοποιοί, αθλητές, ιεροκήρυκες, εκπρόσωποι του λαού κ.ά.

Όλες αυτές οι εφήμερες εκδηλώσεις επιλέγονταν με ποιοτικά κριτήρια και καταγράφονταν από άλλους «τεχνίτες» ως:

- Γραπτός Λόγος, Εικόνες και άλλες Ζωγραφιές ή Ψηφιδωτά, σε επιλεγμένες επιφάνειες της κοινότητας σε διάφορες κλίμακες και υλικά – π.χ. Περγαμνές, παπύρους, ξύλα, αγγεία, τοίχους, δάπεδα κ.ά.

Όλα τα προηγούμενα «μέσα» «φιλτράρονται», καθώς περνούν σε άλλες κλίμακες, σε μονιμότερα υλικά διαμόρφωσης χώρων:

- Μορφές Γλυπτικής, Αρχιτεκτονικής, Πολεοδομίας που συγκροτούσαν το λειτουργικό πλαίσιο ζωής της κοινότητας σε διάφορες χωρο/χρονικές κλίμακες με ανάλογα υλικά π.χ. Ψύλλα, μάρμαρα, γρανίτες, μέταλλα – χαλκό, σίδηρο, χρυσό - ή ελεφαντόδοντο κ.ά.

Όλα αυτά τα «μέσα» λειτουργούσαν συντονισμένα σε επικοινωνιακούς «ρυθμούς», που «κανόνιζαν» τη ζωή της κοινότητας/κοινωνίας.

Τώρα, ποια «μέσα» συγκροτούν και «κανονίζουν» τις τοπικές κοινωνίες;

Σε ποιον «κοινό τόπο» εννοείται και συγκροτείται η σύγχρονη κοινωνία; Σε τοπικό, σε εθνικό, σε κρατικό, σε πλανητικό ή παγκόσμιο;

Σε ποιον «κοινό χρόνο», σε ποιον «κοινό ρυθμό» λειτουργούν οι σημερινές «κοινότητες» ανθρώπων;

Μήπως μέσα από οθόνες κάθε μεγέθους, από τις κινηματογραφικές οθόνες στις φωτεινές διαφημίσεις, στην TV, στο Internet, Facebook, Twitter, Blogs και άλλα Social (?) media που έχουν υποκαταστήσει τις σύνθετες πολιτισμικές τελετουργίες με την παγκόσμια επικοινωνιακή «α-τοπία» των δικτύων;⁶

Φοβάμαι (=Δέος) πως όταν η κοινωνία (ξε)χάσει το «βάθος πεδίου» της επικοινωνίας, χάνει αυτόματα το νόημα και η επικοινωνιακή ελευθερία της έκφρασης, καθώς «κάτω από την επιφάνεια» καιροφυλακτεί η βία σαν «έκφραση ελευθερίας του ατόμου».

Εδώ ανακύπτει (για μένα) η «α-νοησία της ελευθερίας του ατόμου», καθώς δεν μπορώ να εννοήσω την «ελευθερία» εκτός ελάχιστου κοινοτικού, κοινωνικού συμβιωτικού πεδίου.

⁶Βλ. Εκθέσεις: **ΑΝΤΙ-ΘΕΑΜΑΤΙΚΑ**, Γκαλερί Δεσμός, 1974

ΟΘΟΝΕΣ, Κέντρο Σύγχρονης Τέχνης Ιεράνα Τούντα, 2005

Ta graffiti

Οι ιδεολογικές και αισθητικές ζυμώσεις της δεκαετίας του '60 προκάλεσαν πολλή καλλιτεχνικά ρεύματα, που κατέληξαν σιγά-σιγά στον βάλτο του «μεταμοντέρνου αισθητισμού» - η αποθέωση της κοινωνίας του θεάματος ! - που καθορίζεται πλέον από το marketing της τέχνης, με μόνο «αξιακό» κριτήριο το χρήμα.

Πριν από σαράντα τόσα χρόνια, καθώς έτυχε να βρίσκομαι στη Νέα Υόρκη, με απασχόλησε το κοινωνικό-επικοινωνιακό φαινόμενο των graffiti, που βρισκόταν στα πρώτα στάδια εκείνη την εποχή.

Μελετώντας την εξέλιξη του φαινομένου, διαπίστωσα πως μέσα σε λίγα χρόνια το κοινωνικό-επικοινωνιακό μόρφωμα αυτής της εικαστικής έκφρασης διαδόθηκε σαν «μόδα» σε όλην τον κόσμο. Όπου μεταξύ άλλων «αισθητικών» επιχειρημάτων που το στήριξαν κυριαρχούσε η «ατομική ελευθερία έκφρασης».

Δεν θα επεκταθώ στην ανάλυση των graffiti τώρα. Θα αναφέρω μόνο κάποια στοιχεία για να γίνει κατανοητό το κοινωνικό και ιστορικό αυτό φαινόμενο σε σχέση με την εξέλιξη της επικοινωνίας, καθώς η Νέα Υόρκη αποτελούσε τότε το δοκιμαστήριο της «κοινωνίας του θεάματος», με σύμβολο και μοντέλο αναπαραγωγής ανά την υφήλιο την Times Square, μυθοποιημένη και δια μέσου πολλών έργων τέχνης.

Σε αυτό το ιστορικό και κοινωνικό περιβάλλον, ομάδες νέων από διάφορες συνοικίες ή εθνότητες του Manhattan, από το Harlem, το Bronx, Πορτορικανοί, Ιταλοί κ.ά. (βλ. West-side story), καθώς διαβιούσαν στο περιθώριο της κυρίαρχης «κοινωνίας του θεάματος», διεκδικούσαν με πρωτόγονο τρόπο τον ζωτικό τους χώρο, εγγράφοντας με spray (όπως τα αιθουροειδή στη ζούγκλα αφήνουν τα ίχνη τους με διάφορες μυρουδιές) την κωδικοποιημένη σαν ιδεόγραμμα υπογραφή τους σε διάφορες επιφάνειες – βαγόνια τρένων, όψεις κτηρίων και μνημείων... αδιαφορώντας για το «σώμα», για το λειτουργικό υπόβαθρο της πόλης.

Αυτή η πρωτόγονη αντίδραση, ιστορικά σημαντική, αφομοιώθηκε ως αισθητικό ιδίωμα και ενσωματώθηκε γρήγορα στη μεταμοντέρνα «κοινωνία του θεάματος», με διασπορά ανά την υφήλιο αισθητικών προτύπων με μιμητικό χαρακτήρα αναπαραγωγής, αναδεικνύοντας ωστόσο ταλαντούχους εκπροσώπους στις διάφορες τοπικές κοινωνίες, «απελευθερώνοντας» όμως αδιάκριτα την τυφλή ρύπανση των δημόσιων χώρων και μνημείων, με πρόσχημα την «ελευθερία έκφρασης» χωρίς κανόνες και όρια⁷...

Θυμάμαι, εκείνη την περίοδο, και τις θεαματικές καταστροφές πανάκριβων μουσικών οργάνων σε μαζικές rock συναυλίες, ως τελετουργική θυσία της υλικής

GRAFFITI – Νέα Υόρκη, 1970

ANTI-ΘΕΑΜΑΤΙΚΟ ΘΕΑΤΡΟ, 1976
Αφίσα

⁷Βλ. Performances: ANTI-ΘΕΑΜΑΤΙΚΟ ΘΕΑΤΡΟ - «ΠΡΩΤΟΓΕΝΕΣ ΕΡΓΟ ΓΛΥΠΤΙΚΗΣ» (1974) και «ΣΤΑ ΟΡΙΑ ΤΗΣ ΑΝΟΧΗΣ» (1973). Παρουσιάστηκαν εναλλάξ Φεβρουάριο-Μάρτιο 1976 στο Πειραματικό Θέατρο της Μαριέττας Ριάλδν.

*ΑΤΟΠΑ '97,
Αφιέρωμα στον Αγροτο-Βιοτεχνικό
Πολιτισμό, 1976-1997*

υποδομής της Μουσικής στον βωμό της «κοινωνίας του θεάματος», ή τις «avant-garde» performances του John Cage που κατέστρεφε με οίστρο τα πιάνα σαν κορύφωση της καλλιτεχνικής «ελευθερίας έκφρασης», που απολάμβαναν οι «μυημένοι θεατές»...

Παράλληλα, υπολόγιζα χοντρικά το κόστος εφήμερων σκηνικών κατασκευών για κινηματογραφικές ή τηλεοπτικές παραγωγές ασήμαντες, που η βίαιη καταστροφή τους τροφοδοτούσε το «θέαμα»... ενώ συγχρόνως παρακολουθούσα τον ευτελισμό των δημόσιων γλυπτικών μνημείων...

Φοβάμαι (=Δέος) πως αυτά τα φαινόμενα αποκαλύπτουν την αλλοίωση στο βασικό σύστημα «αντίληψης του κόσμου», διαταράσσοντας την ισορροπία αξιολόγησης ανάμεσα σε ΕΦΗΜΕΡΟ ↔ ΔΙΑΡΚΕΣ των πληροφοριών που εισέρχονται στον εγκέφαλο από όλες τις αισθήσεις, ώστε τελικά να συσσωρεύονται οι εφήμερες «θεαματικές» οπτικοακουστικές εντυπώσεις – συνήθως πολιτιστικά σκουπίδια. Όπου ο κορεσμός του εγκεφάλου από τέτοιες πληροφορίες έχει ως αποτέλεσμα συχνά ο μαζικός άνθρωπος/καταναλωτής «να μην βλέπει» τις διαχρονικές αξίες του φυσικού περιβάλλοντος, της ζωής ή της πόλης...

Γιατί «vous orá...» - «ο εγκέφαλος βλέπει», δηλαδή «εν-νοεί... ή α-νοεί».

Κρίσιμο ζήτημα στην εποχή της «α-τοπικής επικοινωνίας», που επεκτείνεται «προοδευτικά» στην «παγκόσμια κοινωνία του θεάματος», καθώς η διαχείριση της «ελευθερίας του ατόμου» είναι μαζικά και εξουσιαστικά ελέγξιμη από τα social media...

Φοβάμαι (=Δέος) πως αυτό το «προοδευτικά» διαμορφούμενο κενό στην αντίληψη διαχρονικών αξιών στις σύγχρονες κοινωνίες, αντί να πληρωθεί με δημιουργικές αντιστάσεις, ίσως βρει διέξοδο στη «χαοτική ελευθερία του ατόμου» που οδηγεί στην τυφλή βία...

Όπου ανακύπτει το βασικό ερώτημα:

Στην εποχή των social media, ποιο «πρότυπο κοινωνίας» μπορεί να συνθέσει σε τόπο και χρόνο, ατομικές ιδιαιτερότητες με επαγγελματικές, ταξικές ή θρησκευτικές συλλογικότητες, σε οργανική σύνθεση με γνώμονα την «ελευθερία»;

ANTI-ΘΕΑΜΑΤΙΚΑ – «ΜΗΝ ΚΟΙΤΑΖΕΤΕ – ΠΡΟΒΑΛΛΕΤΕ ΤΑ ΟΡΑΜΑΤΑ ΣΑΣ», 1974

ΑΝΤΙ ΓΙΑ ΕΡΓΟ ΓΛΥΠΤΙΚΗΣ,
1972

Επίλογος

Η εμμονή να δηλώνω *γλύπτης* αντιστοιχεί στη βασική αντίληψη/επιλογή πως η *Γλυπτική Τέχνη* είχε από καταβολής πολιτισμού τον ουσιαστικό επικοινωνιακό ρόλο να εγγράφει πληροφορίες σε διαρκή, ανθεκτικά υλικά για διαχρονική λειτουργία – «*Η επιλογή του υλικού αποτελούσε βασική έκφραση*».⁸

Πλαστική-Γλυπτική στο πλαίσιο του ευρύτερου φάσματος των Τεχνών, καθώς λειτουργούσαν σε διαφορετικές συχνότητες της κλίμακας *ΕΦΗΜΕΡΟ* ↔ *ΔΙΑΡΚΕΣ*, καθορίζοντας την εξέλιξη των κοινοτήτων-κοινωνιών σε βάθος χώρο-χρονικού πεδίου, με ρυθμούς που διαμόρφωναν τις κοινωνικές τελετουργίες σε σταδιακή οργάνωση:

Από τις εφήμερες γιορτές και άλλες κοινωνικές εκδηλώσεις, που εγγράφονταν στη ζωντανή μνήμη των πολιτών, περνούσαν σταδιακά σε «καταγραφές» όπου η «*μνήμη*» μεταγράφονταν σε μονιμότερα υλικά υπόβαθρα με τη Γραφή, Ζωγραφική, Πλαστική και Γλυπτική, ενώ η τελική σύνθεση πραγματοποιούνταν στις μνημειακές κατασκευές Αρχιτεκτονικής ή Πολεοδομίας με επιλεγμένα υλικά, ανάλογα με τη διαχρονική λειτουργία και σημασία του έργου.

⁸Βλ. περισσότερα στο **ΑΝΤΙ ΓΙΑ ΕΡΓΟ ΓΛΥΠΤΙΚΗΣ** = σύνοψη σκέψεων της δεκαετίας του '60, που καταγράφηκαν και δημοσιεύτηκαν το 1971, ενώ παρουσιάστηκαν ως κεντρικό στοιχείο της ομώνυμης έκθεσης στη γκαλερί Δεσμός το 1972. Μέρος του κειμένου αναδημοσιεύτηκε στο άρθρο του ΕΠΙΛΟΓΟΥ 2009 με τίτλο «*Πολιτισμός & Περιβάλλον II – Συνέχεια – Ασυνέχεια στον Χώρο και τον Χρόνο*».

ΚΑΡΥΑΤΙΔΑ Χ, 1994

ΧΕΙΡΙΣΜΟΣ ΙΙΙ – Η ΣΤΗΛΗ ΤΗΣ ΡΟΖΕΤΗΣ ΤΟ 1974, έκδοση 1977

ΧΕΙΡΙΣΜΟΣ ΙΙΙ – Η ΜΠΑΛΑΝΤΑ ΤΟΥ ΗΜΟ ΦΑΒΕΡ, 1977

Έργα που συνέθεταν και συντόνιζαν τη «μνήμη» σε ανάλογους «ρυθμούς», λειτουργώντας ως παιδευτικό πλαίσιο εξέλιξης και προόδου της κοινοτικής-κοινωνικής ζωής, σε «βάθος χρονικού πεδίου»...

«Στην αιωνιότητα!»⁹

Όλες αυτές οι διαπιστώσεις οδηγούν σε νέα ερωτήματα:

Ποιος ο ρόλος των Τεχνών στην εποχή μας και ιδιαίτερα της Γλυπτικής στο πλαίσιο των εικαστικών;

Η προσωπική μου απάντηση είναι:

- Οι Τέχνες έχουν νόημα όταν υπερβαίνουν τον διασκεδαστικό και διακοσμνητικό τους ρόλο, διοχετεύοντας την ανθρώπινη ενέργεια σε δημιουργικές διεξόδους, ενισχύοντας τους κρίκους της αλυσίδας **επιβίωση** → **συμβίωση** → **διαβίωση** για ποιότητα κοινωνικής ζωής¹⁰.
- Η Γλυπτική Τέχνη αντί να εξαντλείται στον άγονο ανταγωνισμό των μορφολογικών εντυπώσεων, που τη συμπαρασύρει η «κοινωνία του θεάματος» μέσα από το life-style, μπορεί να *καλλιεργεί τον αδύναμο κρίκο της διαχρονικής συνέχειας* και εξέλιξης των μορφών στο κοινωνικό οικοσύστημα, για εμπλουτισμό της ανθρώπινης εμπειρίας στην αντιμετώπιση του μέλλοντος κάθε τοπικής κοινωνίας, αλλιά και της ανθρωπότητας.

Σε αυτόν τον τομέα μπορεί να λειτουργήσει η «αντι-θεαματική» ευαισθησία, για να αναστείλει τη μονοδιάστατη κυριαρχία των εφήμερων οπτικοακουστικών πληροφοριών της «κοινωνίας του θεάματος», στην προοπτική μιας *«άλλης κοινωνίας και οικονομίας»*, που θα απελευθερώνει δημιουργικές δυνάμεις με γνώμονα το Χρέος απέναντι στη φύση και στη ζωή...

Αύγουστος 2013
ΘΟΔΩΡΟΣ, γλύπτης

⁹«Στην αιωνιότητα!» - Refrain στα κείμενα του δίσκου βινυλίου **ΓΛΥΠΤΙΚΗ '74 - ΧΕΙΡΙΣΜΟΣ ΙΙΙ: α. Η ΣΤΗΛΗ ΤΗΣ ΡΟΖΕΤΗΣ ΤΟ 1974** και **β. Η ΜΠΑΛΑΝΤΑ ΤΟΥ ΗΜΟ ΦΑΒΕΡ**.

¹⁰Βλ. **ΤΕΧΝΗ ↔ ΠΑΙΔΕΙΑ και η κρίση των «νομισμάτων»**, ΕΠΙΛΟΓΟΣ 2011 και στο βιβλίο **ΣΤΙΓΜΑΤΑ ΠΟΡΕΙΑΣ – ΑΝΑΖΗΤΗΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΤΕΧΝΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΠΑΙΔΕΙΑ**, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Ε.Μ.Π. 2012